

અધ્યાય ૨૪

વિનોદ-વિલાસ

શ્રી ગણેશાય નમઃ । શ્રી સરસ્વત્યૈ નમઃ । શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ ।
શ્રી કુલદેવતાયૈ નમઃ । શ્રી સીતારામચંદ્રાભ્યાં નમઃ ।
શ્રી સદ્ગુરુસાઈનાથાય નમઃ ।

ઉપોદ્ઘાત : આ અધ્યાયમાં અગર અન્ય કોઈ અધ્યાયમાં અમો આ વસ્તુ વર્ણવીશું એમ કહેવું એ પણ એક પ્રકારનું અહંત્વ જ છે. આ અહંત્વ સદ્ગુરુ-ચરણમાં સમર્પણ કરી દેવાથી જ માથે લીધેલું કાર્ય ફળીભૂત થઈ શકે છે. અહંત્વ દૂર કરવાથી વિજય ખાતરીબંધ મળે છે.

શ્રી સાઈબાબાના પૂજન વડે જ આ લોક તેમજ પરલોકના પદાર્થ આપણને સહજ પ્રાપ્ત થાય છે તથા સત્ય સ્વભાવમાં સ્થિત રહી સુખશાન્તિ હાંસલ કરી શકીએ છીએ. માટે લાભકલ્યાણ સાધવા ઇચ્છનારે શ્રી સાઈબાબાની લીલાકથાનું શ્રવણ કરવું તથા તેમનું ધ્યાન ધરવું જોઈએ. એ મુજબ વર્તવાથી જ જીવનહેતુ સફળ કરી સુખી થવાય છે.

સામાન્ય રીતે લોકોને મર્મ તથા ચાતુર્ય ગમે છે પણ તેમાં મશ્કરીનું પાત્ર પોતે થયો હોય તે પસંદ નથી. પણ બાબાની રીત તો સાવ ન્યારી હતી. જ્યારે બાબા હાવભાવ સાથે કોઈ મર્મની વાત કરતા હતા ત્યારે તે ભારે રસપ્રદ તથા બોધક બનતી હતી. તેથી સાંભળનાર પોતે મશ્કરીનું પાત્ર બનતો હોય છતાં તેને માહું લાગતું નહિ. હું પોતે મારું એક દષ્ટાંત આપું.

ચણાની લીલા : દર રવિવારે શિરડીમાં બજાર ભરાતું; જેમાં નજીકના લોકો ભેગા થતા હતા. આવેલા વેપારીઓ શેરીઓમાં દુકાનના માંડવા ઊભા કરી માલ વેચતા હતા. નિત્ય બપોરના મસીદ માણસોથી ઊભરાઈ જતી; તેમાંયે રવિવારે ભારે ભીડ થતી. એક રવિવારે બાબા પાસે બેસી પ્રભુનામ સ્મરણ કરતાં કરતાં હું તેમના પગ દાબતો હતો. બાબાની ડાબી બાજુ શામા

બેઠા હતા તથા જમણી બાજુ વામનરાવ બેઠા હતા. શ્રી બુટી, કાકાસાહેબ દીક્ષિત અને બીજા ભક્તો પણ બેઠા હતા. એવામાં શામાએ હસીને એકને કહ્યું: “અરે અણ્ણાસાહેબ, તમારા કોટની બાંયો ઉપર કંઈક દાણા ચોંટ્યા છે તે તો જુઓ.” એમ બોલી કોટની બાંય પર ચોટેલા દાણિયા-ચણાના દાણા તે વીણવા લાગ્યા. ડાબો હાથ ઊંચો કરી શામા શું કહે છે તે હું જોવા લાગ્યો. તો બધાના આશ્ચર્ય વચ્ચે મારી બાંયમાંથી થોડા ચણાના દાણા દડી પડ્યા; જે ત્યાં બેઠેલા લોકોએ વીણી લીધા. આમ બનતાં મજાક કરવાનો એક વિષય મળ્યો. એ દેખીને સૌ આશ્ચર્ય પામ્યા અને કોટની બાંયમાં ચણાના દાણા ક્યાંથી આવ્યા અને આટલો બધો વખત કેમ પડી રહ્યા હશે તેનું એક કે બીજું કારણ સૌ આપવા લાગ્યા. હું પણ એ દાણા ત્યાં કેમ ભરાઈ રહ્યા હશે તેની અટકળ કરતો હતો. જ્યારે તેનો સંતોષકારક ખુલાસો કોઈથી ન અપાયો અને બધા અચંબો પામી બેઠા હતા ત્યારે બાબા બોલ્યા : “આ અણ્ણાસાહેબને એકલા એકલા ખાવાની બહુ ખરાબ ટેવ છે. આજ બજારનો દિવસ છે. તેથી ચણા લઈ તે ફાકતા અહીં આવ્યા. મને તેની ટેવની ખબર છે. આ ચણાના દાણા જ તેની સાબિતી પૂરે છે. તેમાં વળી પૂછવું છે શું ?” ત્યારે મેં કહ્યું: “બાબા, કોઈ ચીજ કદી હું એકલો ખાતો નથી. તો પછી આપ એવી ખોટી ટેવનો આરોપ મારા પર કેમ મૂકો છો ? મને હજી શિરડીની કોઈ ખબર પણ નથી. તો પછી ચણા ક્યાંથી ખરીદ કર્યા હોય ? આજે મેં ચણા લીધા જ નથી. તો ખાધા તો ક્યાંથી જ હોય? મારી જોડે જે હોય તેને આખ્યા વિના હું કોઈ ચીજ ખાતો નથી.” એટલે વળી બાબા બોલ્યા: “તારી જોડે હોય તે બધાને તો તું આપે છે એ વાત સાચી છે. પણ કોઈ જોડે ન હોય તો તું કે હું શું કરીએ? પણ ખાતાં પહેલાં તું મારું સ્મરણ કરે છે ? હું સદા તારી જોડે નથી? કોઈ પણ ચીજ ખાતાં પહેલાં તું મને અર્પણ કરે છે ?”

સાર : આ દષ્ટાંતમાં બાબાએ આપેલા બોધની ધ્યાનથી નોંધ લઈશું. આપણી ઇન્દ્રિયો-મન-બુદ્ધિ કોઈ ચીજનો ઉપયોગ કરીએ તે અગાઉ આપણે બાબાનું સ્મરણ કરવું જોઈએ. એમ કરવાથી તે ચીજ તેમને જ અર્પણ કરેલી ગણાય. આવો તેમણે અહીં બોધ કર્યો છે. ઇન્દ્રિયો યોગ્ય પદાર્થ વિના રહી

શક્તી નથી પણ જો આ પદાર્થ પ્રથમ ગુરુને અર્પણ કરીશું તો તેને માટેનો રાગ સ્વાભાવિક જ નષ્ટ થાય છે. તે જ રીતે કામના, ક્રોધ, લોભ ઇ. વૃત્તિઓ પણ પ્રથમ ગુરુ પ્રત્યે વાળી તેમને જ અર્પણ કરવી જોઈએ. એ પ્રમાણે વર્તવાથી આ સઘળી વૃત્તિઓ જડમૂળમાંથી ઉખેડી નાંખવામાં ભગવાન જ આપણને સહાય કરે છે. કોઈ ચીજનો ઉપયોગ કરતાં અગાઉ, બાબા આપણી પડખે હાજર જ છે એવું માનીએ તો એ ચીજ ઉપયોગ કરવાયોગ્ય છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સહજ ઊઠશે. અને પછી ઉપભોગને યોગ્ય જો પદાર્થ નહિ હોય તેનો ત્યાગ કરીશું. એ રીતે આપણી ખરાબ ટેવ તથા આપણા દુર્ગુણ ઘટતા જશે અને આપણું ચારિત્ર્ય સુધરશે. પરિણામે ગુરુ પર પ્રેમ વધશે તથા શુદ્ધ જ્ઞાનની સ્ફુરણા થશે. એ જ્ઞાન વૃદ્ધિ પામતાં દેહભાનનું અંધન તૂટી જશે અને બુદ્ધિ આત્મભાવમાં લીન થશે. જેથી અંતે આપણને સુખ-સંતોષ લાઘશે તથા ગુરુ અને ઈશ્વર વચ્ચેનો ભેદ રહેશે નહિ. એ બે વચ્ચે ભેદ જોનારને ઈશ્વરદર્શન જ થશે નહિ. માટે આવા ભેદના સર્વ ખ્યાલ છોડી દઈને ગુરુ તથા ઈશ્વર એક જ છે એમ માનવું. એ રીતે ગુરુને ગણીને સેવા કરશું તો પ્રભુ આપણા પર જરૂર પ્રસન્ન થશે અને ચિત્ત શુદ્ધ કરીને આપણને આત્મદર્શન કરાવશે. ટૂંકામાં પ્રથમ ગુરુનું સ્મરણ કર્યા સિવાય કોઈ ઇન્દ્રિયભોગ્ય ચીજનો ઉપયોગ કરવો ન જોઈએ. મન એ માર્ગે કેળવાશે ત્યારે આપણે સદા બાબાનું સ્મરણ કરીશું અને બાબા પરનું ધ્યાન એક ડગલું આગળ વધશે. બાબાનું સગુણ-રૂપ આપણાં ચક્ષુની સમીપ જ સદા રહેશે. પછી તો ભક્તિ-વૈરાગ્ય-મોક્ષ બધું અવશ્ય સુલભ થશે. મનચક્ષુ પાસે બાબાનું સ્વરૂપ ખડું થતાં ભૂખ-તરસ-સર્વ સંસાર આપણે ભૂલી જઈશું. સંસારી ચીજો ઉપરનો ભાવ અદૃશ્ય બની ચિત્તમાં સુખશાન્તિ થશે.

સુદામાની કથા : ઉપર કહેલી વાત ચાલતી હતી તે વેળા મને સુદામાની આવી જ એક કથા યાદ આવી ગઈ; જે આ સિદ્ધાંતના જ દષ્ટાંતરૂપ હોવાથી અહીં આપું છું.

શ્રીકૃષ્ણ તથા બળરામ, સુદામા નામે એક વિદ્યાર્થી જોડે ગુરુ સાંદીપનિના આશ્રમમાં રહેતા હતા. એક વાર ગુરુ માટે લાકડાં વીણીને લાવવા સારુ કૃષ્ણ-બલરામ વનમાં ગયા. પછી ગુરુ સાંદીપનિનાં પત્નીએ સુદામાને પણ ઈંધણ લેવા

વનમાં મોકલ્યો તથા ત્રણે જણના નાસ્તા માટે દાળિયા-ચણાની એક પોટલી બાંધી સુદામાને આપી. વનમાં જ્યારે કૃષ્ણ સુદામાને મળ્યા ત્યારે તેમણે કહ્યું, “દાદા, મને તરસ લાગી છે. મારે પાણી પીવું છે.” ત્યારે સુદામાએ કહ્યું કે “ભૂખ્યે પેટે પાણી પિવાય નહિ. જરા વાર ધીરજ ધરો. ખમો.” પણ પોતે તેમને ખાવાના ચણા લાવેલ છે તે ‘તમે થોડા ખાઓ’ એમ સુદામાએ કૃષ્ણને કહ્યું નહિ. અહીં કૃષ્ણને તો ખૂબ થાક લાગ્યો હતો. તેથી સુદામાના ખોળામાં માથું મૂકી તે તો સૂતા અને ઊંઘી ગયા. એવું જોઈને સુદામા પેલી ચણાની પોટલી છોડીને પોતે ચણા ખાવા લાગ્યા. એવામાં કૃષ્ણે એકાએક જાગીને પૂછ્યું: “દાદા, શું ખાઓ છો ? આ ખાવાનો અવાજ ક્યાંથી આવે છે ?” સુદામાએ ઉત્તર દીધો, “ખાવાનું શું હોય ? ટાઢથી હું તો ઘુબું છું. તેને લીધે દાંતની કડકડાટી બોલે છે. જુઓને વિષ્ણુસહસ્રનામ પણ હું ચોખ્ખાં બોલી શકતો નથી.” એ સાંભળીને સર્વજ્ઞ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું: “દાદા, હમણાં જ મને એક સ્વપ્ન આવ્યું; જેમાં બીજાની ચીજને એક માણસ ખાઈ જતો મેં જોયો અને જ્યારે પેલાએ કહ્યું: “ભલે, તેમ થાઓ દાદા, આ તો માત્ર સ્વપ્ન જ છે. મને ખાતરી છે કે તમે મને મૂકીને કંઈ ન જ ખાઓ. પણ પેલા તાજ સ્વપ્નને લીધે મેં તમને પૂછ્યું હતું કે શું ખાઓ છો ?” શ્રીકૃષ્ણની કે તેમની આ લીલાની સુદામાને મુદ્દલ ખબર નહોતી. નહિતર તે આવું કરત નહિ. તેથી તેમને આવા વર્તનનું ફળ ભોગવવું પડ્યું. પોતે શ્રીકૃષ્ણના પ્રિય મિત્ર હતા છતાં તેનું ગૃહસ્થજીવન સાવ દરિદ્ર બન્યું હતું. સુદામાની સ્ત્રીએ મજૂરી કરી, મૂઠી ભરી પૌંવા લાવીને શ્રીકૃષ્ણને ભેટ મોકલ્યા ત્યારે કૃષ્ણ રાજી થયા અને તેનાં ઘરબાર સુવર્ણનાં બનાવીને તેને ખૂબ સમૃદ્ધિ આપી. બીજાને ચખ્ખાડ્યા વિના કોઈ ચીજ એકલા ખાવાની જેમને ટેવ હોય તેમણે આ કથા સદા યાદ રાખવા જેવી છે.

શ્રુતિ પણ આ બોધ પર ભાર મૂકે છે. તે આજ્ઞા કરે છે કે દરેક ચીજ પ્રથમ પ્રભુને અર્પણ કરવી અને પછી જ તેનો ઉપયોગ કરવો. બાબાએ પણ પોતાની મર્માણુ રીતે આ અનોખો બોધ આપ્યો છે.

અણ્ણા ચિંચણીકર વિ. માવસીબાઈ : એક વિચિત્ર કંઠૂસિયાનું સમાધાન બાબાએ કેમ કરાવ્યું હતું તેની રમૂજ કથા હવે કરું. દામોદર

ઘનશ્યામ બાબરે ઉર્ફે અણ્ણા ચિંચણીકર નામે એક ભક્ત હતા. તે સાદા, સીધા, બટકબોલા હતા. સૌને સ્પષ્ટ રોકડું પરખાવી દેતા. બહારથી તેમનો સ્વભાવ સખ્ત ને એકઘોચીલા દેખાતા હતા, છતાં અંદરથી તે નિષ્કપટી અને ભલા હતા. તેમના પર બાબાનો પ્રેમ હતો. (તેમણે વિલ કરીને પોતાની સઘળી મિલકત શિરડી સંસ્થાનને અર્પણ કરી દીધી છે.) ભક્તો બાબાની સેવા પોતપોતાની રીતે કરતા હતા. એક દહાડો ચિંચણીકર અપોરના ઊભા ઊભા વાંકા વળીને કઠેડા પર ટેકવેલો બાબાનો ડાબો પગ દાબતા હતા. વોંગબાઈ કૌજલગી નામે એક ડોશીને બાબા મા કહેતા અને અન્ય સર્વ માસી, માવસીબાઈ કહેતા હતા. આજે એ બાઈ પણ જમણી બાબુ ઊભીને બાબાની સેવા કરતી હતી. માવસીબાઈ બહુ પવિત્ર હૃદયની ડોશી હતી. આજે તે બન્ને હાથે ખૂબ દાબીને બાબાનું પેટ ચોળતાં હતાં. એટલા જોરથી દાબતાં હતાં કે જાણે હમણાં પીઠ તથા પેટ એક થઈ જશે એમ લાગતું હતું. બીજી બાબુ અણ્ણા પગ દાબતા હતા. દાબતાં માવસીબાઈનું મુખ ઊંચુંનીચું થતું હતું. એક વાર એવું બન્યું કે તેનું મુખ અણ્ણાના મોઢાની સાવ નજીક આવી ગયું. એ ડોશી જરા ટીખળી સ્વભાવની હતી. તેથી તે તરત જ બોલી ઊઠી, “અરે, અણ્ણા કેવો ખરાબ માણસ છે ? મને બચી ભરવા માગે છે ? પળિયાં આવ્યાં અને ઘરડો થયો છે; છતાં મને બચી ભરવા આવતાં શરમાતો નથી ?” આ શબ્દો સાંભળીને અણ્ણા ખિન્નચો ને બાંયો ચડાવીને બોલ્યો, “હું ઘરડો ખરાબ માણસ છું એવું તું બોલે છે એમ ? હું શું સાવ અક્કલ વગરનો મૂરખ છું ? કબ્રિયાનાં મૂળ નાંખનારી તો તું છે અને મારી જોડે કબ્રિયો કરી રહી છે !” આમ આ બે જણ વચ્ચે જામેલો કબ્રિયો જોઈને ત્યાં ઊભેલા બધા લોકો હસવા લાગ્યા. બાબાને આ બન્ને પર સરખો પ્રેમ હતો. તેથી તેમને શાંત કરવા ઇચ્છતા હતા. એ કામ તેમણે ભારે કુશળતાથી કર્યું. બાબા પ્રેમપૂર્વક બોલ્યા : “અરે અણ્ણા, આવડી બધી નકામી ખૂમો શાનો પાડે છે ? પુત્ર પોતાની માતાને બચી ભરે તેમાં ખોટું શું છે ? અગર હાનિ શી છે ?” બાબાના આ શબ્દો સાંભળીને બન્ને જણને સંતોષ થયો. બાબાનું આ ટીખળ સાંભળીને બધા પેટ પકડીને હસવા લાગ્યા.

ભક્તો પર બાબાનો પ્રેમ : બાબા દરેક ભક્તોને પોતપોતાની રીતે સેવા કરવા દેતા હતા પણ તેમાં બીજાને દખલ કરવા દેતા નહિ. તેનું એક દષ્ટાંત આપું. એક વાર માવસીબાઈ ખૂબ જોરથી બાબાનું પેટ ચોળતાં હતાં. બહુ જોરથી પેટ દાબતાં જોઈ ત્યાં ઊભેલા ભક્તોએ કહ્યું: “અરે માતાજી, જરા ધ્યાન રાખીને ધીરેથી ચોળો. આમ તો ક્યાંક બાબાની પાંસળીઓ ભાંગી બેસશે.” આ શબ્દો કાને પડતાં જ બાબાએ ઊભા થઈને દંડૂકો-સટકો જમીન પર પછાડ્યો. ક્રોધથી તેમની આંખો અંગારા જેવી લાલચોળ બની. તેમની નજીક જવાની કોઈની હિંમત રહી નહિ. પછી બન્ને હાથે પકડીને એ દંડૂકો પોતાના પેટના ખાડામાં ખોસી દીધો અને બીજો છેડો થાંભલા સામે રાખીને પેટ દાબ્યું. એ ત્રણેક ફૂટનો દંડૂકો આખો જ બાબાના પેટમાં પેસી ગયો હોયે એવું લાગ્યું. જેથી લોકોને બીક લાગી કે હમણાં બાબાનું પેટ ચીરાઈ જશે. થાંભલો તો ખસે તેમ નહોતો અને બાબા બળપૂર્વક તેની નજીક નજીક આવતા ગયા. હમણાં દંડૂકો બાબાના પેટમાં ઘૂસી જશે એમ બધાંને લાગ્યું અને ડરવા લાગ્યા ને ગભરાયા. શું કરવું તે કોઈને સૂઝતું નહોતું. બધા મૂંગા બની ઊભા હતા. પોતાના ભક્તને ખાતર બાબા જાતે આ કષ્ટ સહન કરતા હતા. બાબાને કશી પીડા ન થાય તે હેતુથી ભક્તોએ માવસીબાઈને જરા ધીમેથી ચોળવાની, સેવા કરવાની સૂચના દીધી હતી. તેમના આ સારા ઇરાદાનું આવું ફળ આવેલું જોઈ સૌ અચંબો પામ્યા. છાનામાના ઊભા રહ્યા સિવાય તેમનાથી કંઈ થઈ શકે તેમ પણ નહોતું. એ પછી સુભાગ્યે બાબાનો ક્રોધ શમ્યો અને સટકો છોડી તે બેઠક પર આવીને પાછા બેસી ગયા. આ પરથી ભક્તો પાઠ શીખ્યા કે બીજાની વાતમાં કદી માથું મારવું નહિ. બાબાની મરજી પ્રમાણે દરેકને સેવા કરવા દેવી. કેમ કે દરેકની સેવાનું મૂલ્ય આંકવા બાબા પોતે જ સમર્થ છે.

સ્વસ્તિ શ્રી સંતસજ્જનપ્રેરિતે ભક્ત હેમાડપંત વિરચિતે

શ્રી સાઈસમર્થ સચ્ચરિત્રે ‘વિનોદ વિલાસ’

નામ ચોવીસમો અધ્યાય: સંપૂર્ણ ।

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથાર્પણમસ્તુ । શુભં ભવતુ ।